

„ВРЕМЕ РАЗДЕЛНО“ И НА ФИНСКИ ЕЗИК

Една обща съдба свързва два народа в Европа по странен начин. Общ е не само часовият пояс, общо е не само разположението им на два полуострова – Балканския и Скандинавския. Забележително сходно е историческото минало на българския и на финландския народ. Столетия чуждо владичество, злополучно участие във Втората световна война и пълен обрат в нейния край, а днес вече заедно под покрива на общия европейски дом. През 1919 г. двете вече независими държави сключват дипломатически отношения. В края на месец януари 2009 г. този на пръв поглед формален акт бе отбелязан тържествено с посветена на събитието документална експозиция в изложбената зала на ул. „Московска“ 5. Връзките между двата народа съвсем не започват с размяната на посланици. Финландската памет тачи онова, за което ние всяка година си спомняме с благодарност – участието на Финландския батальон в Освободителната война (1877–1878). Всяка година на 3 март почетна рота ознаменува в централните казарми на Хелзинки неговата безкористна жертвоготовност. Един от участниците във войната, командирът на XI пехотна дивизия Казимир Ернрот, роден във Финландия шведски благородник на руска служба, става съветник на княз Александър I Батенберг и бива назначен от него за министър на войната и за министър-председател на Княжество България (1880–1881).

Успоредно с тези първи стъпки на държавнически отношения, олицетворявани от един представител на Великото княжество Финландия във възродената българска държава, се появяват първите искри на книжовно опознаване. Знаменателен е фактът, че още в началото на ХХ в. „Под игото“ излиза в превод на фински език. Спорадично издаваните художествени произведения на значими автори на другия език зачестяват през втората половина на столетието, а през 1992 г. в превод на Нино Николов у нас излезе финландският национален епос „Калевала“.

Отбелязването на 90-годишнината от сключването на дипломатически отношения между България и Финландия съвпадна с едно културно събитие – представянето на финландския превод на „Време разделно“. Този роман шества близо половин столетие по световната литературна сцена, а на неговия автор, академик Антон Дончев, не може да не се честити тридесет и третата чуждоезична версия на творбата. На тържество в посолството писателят припомни своите почти мистични преживявания в Родопите, вдъхновили го да се завърне в едни от най-мрачните времена в нашата история и да съпреживее с дълбока емоционалност невъобразимото предизвикателство пред нашето православие в края на XVII в. С каква сила го е завладяла темата проличава от обстоятелството, че той написва романа за 45 дни, тоест не би било преувеличено, ако се каже на един дъх. Тези факти са отбелязани в предговора на финландския превод, те бяха повторени и от присъствалия лично на представянето преводач на романа. Своето претворяване той е намерил в лицето на бившия посланик на Република Финландия в София, Тайсто Толванен, използвал в случая своя литературен псевдоним Вейко Койвумяки.

Във всекидневия читателя в сюжета на романа, в предисловието преводачът обръща внимание на основния авторов замисъл, че не народите и верите са насилнически, а отделни техни фанатични представители. И продължава: „Верите могат да съжителстват в мир и сговор: като символ за това верско съжителство в онова село расте общото за обитаващите го християни и мюсюлмани ябълково дърво, което векове наред ражда плодове за представителите на двете религиозни общности.“ Обръща се внимание и на съпротивата, символ на която е героичният Манол. Любопитни са накрая въпросите, които по мнение на преводача поражда трагиката на романа: Нужна ли е готовност човек да убие брат си, когато го изискват политически или идеологически

причини (такива размисли може би се асоциират с печалните събития във Финландия при братоубийствените сблъсъци между червени и бели през 1918 г.)? Или: Колко синове на героични бащи могат да станат тяхно подобие? Каква е истинската сила на рода, на еднаквата кръв? По-добре ли е да се примириш и да останеш жив, отколкото да се пожертваш заради някаква цел, която изглежда безнадеждна? За предпочитане ли е да си живо псе вместо мъртъв лъв? Намирането на отговор – констатира преводачът – е трудно, но един общовалиден отговор дава мъдрият старец Галушко: „Заслужава си да бъдеш човек.“ В този избуяващ сред насието хуманизъм се таи – заключава Койвумяки/Толванен – сърцевината на посланието в романа на Антон Дончев.

С подобни описания и разсъждения той въвежда читателя в една панорама, която не е непозната за чувствителността на скандинавеца. Обичайно за битовите интриги във финландската литература е наличието на беди, злополуки и търсенето на изход от тях. Затова и „Време разделно“ навярно ще попадне в този вид художествена тоналност и ще намери тематично разбиране. Специфичното заглавие на оригинала очевидно е принудило десетките преводачи и издатели да го възпроизвеждат с немалка доза творческо въображение. В превод на български немското заглавие гласи „Клетва под полумесеца“, на френски – „Стоте братя на Манол“, на полски – „Време за избор“, на английски – „Време на насилие“. Последното може би е мотивирало и финландското издателство „Минерва“ да се спре на по-символичното „Дългата сянка на насието“ с подзаглавие „Исторически роман от Балканите“.

Стремежът на преводача да отрази с максимална автентичност характерния за епохата език и колорит на оригинала намира израз в запазването на стотина понятия в транскрибиран вид, което е наложило в края на книгата да се приложи обяснителен глосар за всяко от тях. Това са турски думи (*бур, евала, зурна, ракия, оджак, пилаф, чан*), възклицания и изрази (*аман, машала, хаиролсун*), титли и длъжности (*ага, биликбаши, емир, имам, кадия, каймакамин, мюфтия*), термини (*вакф, верим, джизие, рая, тугра, ферман, яничар*), наименования на мерки и монети (*аспра, дукат, грош, тиастър, ока, пара*), български и побългарени думи от народния бит (*бате, кавал, помак, хоро*), пояснени лични и местни имена (*Елица, Филибе, Мъсър, Одрин, Родона*).

Като имаме предвид прецизността и ангажираността на дипломата и преводача Тайсто Толванен в едно духовно дело, можем да се надяваме, че сто години след „Под игото“ още един шедьовър на българската литература ще намери достоен прием сред читателската публика в изпиталата не по-малко страдания през вековете Финландия.

БОРИС ПАРАШКЕВОВ